

І. Є. Морозов, С. Я. Гунбіна, С. А. Манжура

ВИОКРЕМЛЕННЯ ЧИННИКІВ, ЯКІ ВПЛИВАЮТЬ НА ПРИЙНЯТТЯ РІШЕННЯ ЩОДО ОТРИМАННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ

Зазначено актуальність необхідності розвитку системи військової освіти та виокремлення чинників, які впливають на прийняття рішення щодо отримання військової освіти. Здійснено аналіз щодо тенденцій вступних кампаній у період до широкомасштабної агресії та можливих їх причин. Наведено варіант групування виокремлених чинників за певними ознаками.

Ключові слова: система освіти, військова освіта, мотивація, чинник, вибір, кандидат.

Постановка проблеми. На сьогодні у посадовців керівних структур держави з'являється розуміння щодо необхідності всебічного розвитку військової сфери, зокрема і при підготовці висококваліфікованих спеціалістів [1], оскільки завдані ворогом руйнування та зменшення кількості працездатного населення (унаслідок різних обставин) спричинили і можуть стати надалі причиною значного спаду в економіці України.

Подальший розвиток системи військової освіти в Україні стримується низкою основних чинників, серед яких виділяють [2]:

- недостатньо ефективного управління системою військової освіти, аналітичним та інформаційним супроводженням реалізації проєктів і прийнятих рішень;
- неповну відповідність змісту навчання військових фахівців досвіду бойової та оперативної підготовки військ, їх застосуванню у миротворчих операціях, локальних конфліктах і війнах;
- незавершеність оптимізації мережі вищих військових навчальних закладів (ВВНЗ), військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти (ЗВО), навчальних центрів та навчальних військових частин, їхніх організаційно-штатних структур і чисельності особового складу;
- недостатню ефективність інтеграційних процесів щодо військової освіти і науки;
- застарілість навчально-матеріальної бази, брак достатньої кількості сучасних навчально-тренувальних систем та комплексів;
- недостатність фінансового забезпечення системи військової освіти;
- незавершеність опрацювання змін до законодавчої бази системи освіти у державі та відповідних нормативно-правових актів з питань військової освіти у Міністерстві оборони України та ін.

Зазначене вище може вплинути на рівень якості військової освіти після завершення ВВНЗ, разом з тим процес щодо зменшення впливу перелічених чинників є сталим, а його потужність тільки нарощується.

Водночас детальний розгляд чинників, які впливають на вибір кандидатом на навчання майбутньої військової спеціальності, дасть змогу надалі посадовцям відповідних структур держави, вищих військових навчальних закладів переглянути організацію процесу відносно добору та формування умотивованої кількості абітурієнтів під час вступу до ВВНЗ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вимоги сьогодення у разі вступу до закладу вищої освіти враховують подання мотиваційного листа під час проведення вступних кампаній [3], порядок застосування якого врегульований чинним законодавством України [4]. Мотиваційний лист повинен відповідати формальним вимогам, що ставляться до ділових листів [3], а саме: наявність лаконічного змісту, чіткої структури, неприпустимість емоцій та орфографічних і стилістичних помилок, простота у викладі. Крім того, деякі ЗВО вже формалізували структуру мотиваційного листа у вигляді анкети [5], де кандидатів на навчання пропонується обрати серед наведеного переліку кілька головних мотивів, які найбільше вплинули на вибір ним майбутнього фаху. Аналіз іноземних джерел (проведений у праці [6]) дав можливість виокремити лише чинники мотивації у молоді до служби в армії.

Разом з тим безпосередньо самих наукових досліджень за темою цієї статті виявлено не було. Отже окреслене вище не дає у повній мірі усвідомити весь спектр наявних чинників, які можуть вплинути на вибір кандидата на навчання щодо отримання саме військової освіти.

Метою статті є проведення аналізу вступних кампаній у заклади вищої освіти України та можливих причин таких тенденцій, а також виокремлення чинників, які впливатимуть на вибір кандидата на навчання щодо отримання військової освіти.

Виклад основного матеріалу. Аналіз результатів вступних кампаній останніх п'яти років, які проходили до початку збройної агресії російської федерації, показав, що військові професії не мали популярності серед спеціальностей [7–11], які обирають абітурієнти, вступаючи до закладів вищої освіти в Україні (табл. 1).

Таблиця 1 – ТОП 10 спеціальностей залежно від року вступу

№ пор.	Назва спеціальності за роком вступної кампанії				
	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.
1	Філологія	Філологія	Філологія	Право	Філологія
2	Право	Право	Право	Менеджмент	Право
3	Менеджмент	Менеджмент	Менеджмент	Філологія	Комп'ютерні науки
4	Медицина	Середня освіта	Комп'ютерні науки	Комп'ютерні науки	Менеджмент
5	Комп'ютерні науки	Комп'ютерні науки	Середня освіта	Середня освіта	Середня освіта
6	Туризм	Економіка	Журналістика	Економіка	Інженерія програмного забезпечення
7	Середня освіта	Медицина	Економіка	Інженерія програмного забезпечення	Журналістика
8	Психологія	Інженерія програмного забезпечення	Інженерія програмного забезпечення	Фінанси, банківська справа та страхування	Психологія
9	Економіка	Туризм	Психологія	Психологія	Економіка
10	Інженерія програмного забезпечення	Психологія	Медицина	Маркетинг	Маркетинг

Така тенденція зберігалася ще з часів розвалу радянського союзу і до 2014 р., можливо, внаслідок певних причин:

– направленість державної політики [12] на поступове скорочення чисельності та видів Збройних Сил України, і як наслідок, – розпродаж військового майна [13] та скорочення витрат на утримання військових об'єктів;

– затримки у виплатах та низький рівень грошового забезпечення;
– скорочення соціальних пакетів для військовослужбовців та брак матеріальних стимулів;
– скорочення та обмеження з усіх видів забезпечення особового складу;
– зниження престижності військової освіти та адекватності контингенту військових формувань [13] та ін.

Перший рік з початку повномасштабного вторгнення зазначену тенденцію не змінив [14], серед лідерів, як і до цього, залишилися такі спеціальності: право, комп'ютерні науки, філологія, менеджмент, психологія. Разом з тим фахівці відмічають можливе зростання попиту на професії, пов'язані з військовими спеціальностями та оборонною промисловістю [15, 16], що, можливо, спричинено термінами ведення війни і неприбутковістю в інших галузях економічного сектору держави. Зі зростанням імовірного попиту постає завдання щодо залучення та відбору найобдарованішої молоді до навчання за військовими спеціальностями. Цілком очевидно, що серед кандидатів на навчання відбір найумотиваніших та найпідготовленіших дасть змогу в перспективі отримати висококваліфікований офіцерський склад. У зв'язку з цим є необхідність у розумінні процесу вибору військової спеціальності майбутнім абітурієнтом ВВНЗ.

Проведений аналіз дозволив виокремити значну кількість чинників, які впливатимуть на рішення під час вибору майбутньої військової освітньої спеціальності. Для спрощення у сприйнятті пропонується провести їх групування за певними ознаками, серед яких: 1) національно-патріотичні; 2) соціальні; 3) економічні; 4) родинно-традиційні; 5) морально-психологічні; 6) фізико-географічні; 7) особистісно-професійні; 8) чинники, які характеризують ВВНЗ.

До *першої* групи будемо відносити такі чинники: рівень національної свідомості; рівень патріотизму; рівень культурної та духовної обізнаності. Наведена група чинників формується у

майбутнього абітурієнта заздалегідь, на етапі дошкільного та шкільного зростання особистості, через посилення національно-патріотичного виховання, проведення заходів щодо підвищення рівня досвідченості (наприклад, щодо здобутків українського народу з часів його появи) за наведеними напрямками.

До *другої* групи можна віднести: рівень особистого статусу у соціальній групі (поточній та майбутній); обсяг кола спілкування/взаємодії (поточній і майбутній); рівень загальної досвідченості (у найближчій та подальшій перспективах). Наведена група чинників може формуватися на етапі знайомства потенційного кандидата на навчання зі змістом військової спеціальності та розуміння щодо поточних і майбутніх перспектив у разі оволодіння нею.

До *третьої* групи належатимуть: рівень матеріального забезпечення (поточний та в перспективі), обсяги витрат щодо задоволення особистих потреб (на навчання, проживання, харчування, одяг тощо), кількість соціально-економічних пакетів. Збільшення рівня впливу такої групи чинників, швидше за все, формується за безпосередньої участі держави.

До *четвертої* групи віднесемо: родинну спадкоємність, приклад родичів, вплив батьків. Така група чинників формується на етапі взаємодії у сім'ї та контактах з членами родинного кола.

До *п'ятої*, морально-психологічної, групи входять чинники прагнення до: самостійності, незалежності, впливовості.

Під *шостою* групою розумітимемо: чинник наблизеності, що характеризується відстанню від домівки до вищого військового навчального закладу; чинник регіональності (залежить від регіону, де розташований ВВНЗ); чинник інфраструктури.

Сьому групу становитимуть: рівень зацікавленості (захоплення з дитинства); стан здоров'я; якість попередньої освіти; кількість спеціальностей (які можна отримати протягом навчання у ВВНЗ).

Остання, *восьма*, група міститиме: престижність вищого військового навчального закладу; якість надання освітніх послуг; рівень навчально-матеріальної бази; наявність академічної мобільності; кількість форм навчання та ін. Збільшення рівня впливу цієї групи чинників залежатиме від самого ВВНЗ та якості анонсування своїх досягнень у сфері освіти.

Цілком очевидно, що такі чинники можуть впливати на зазначене рішення у поточній та подальшій перспективах, крім того, виокремлений перелік не є вичерпним, і в кожному окремому випадку кількість чинників, яка вплине на саме рішення, буде різною.

Висновок

Поступове зменшення впливу чинників, які стримують розвиток системи військової освіти в Україні, є одним з першочергових завдань, що стоять перед керівництвом вищих військових навчальних закладів та керівництвом держави.

Повне усвідомлення виокремлених чинників, які впливають на прийняття рішення щодо отримання військової освіти, може стати надалі підґрунтям для розроблення підходів, які дають можливість підвищити престижність навчання у вищих військових навчальних закладах та залучити на навчання найталановитіших та найдосвідченіших кандидатів.

У наступних дослідженнях планується провести ранжування і визначитися зі значущістю кожного з наведених чинників.

Перелік джерел посилання

1. Волошин М. Буде посилена підготовка: систему військової освіти в Україні удосконалять. *24 Освіта*. URL: <https://surl.li/hsingd> (дата звернення: 10.11.2024).
2. Головні напрями ефективного розвитку військової освіти в Україні. *Україна до НАТО*. URL: <https://surl.li/gnttuy> (дата звернення: 10.11.2024).
3. Мотиваційний лист при вступі до закладу вищої освіти. *Дорожня карта вступника*. URL: <https://osvita.ua/consultations/bachelor/73165/> (дата звернення: 10.11.2024).
4. Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення освітньої діяльності у сфері вищої освіти : Закон України від 18.12.2019 р. № 392-IX. URL: <https://surl.li/exhtbu> (дата звернення: 05.12.2024).
5. Анкета для абітурієнта. URL: <https://surl.li/hmbbui> (дата звернення: 05.12.2024).
6. Мудрик В. І. Формування мотивації молоді до військової служби у різних країнах світу. URL: <https://surl.li/zsprss> (дата звернення: 05.12.2024).
7. Топ 10 найбільш та найменш популярних спеціальностей у 2017 році. URL: <https://surl.li/roeuес> (дата звернення: 05.08.2023).

8. Шапоренко Є. Вступна кампанія 2018 – топ-10 найпопулярніших спеціальностей в Україні. *Факти*. URL: <https://surl.li/znotly> (дата звернення: 05.08.2023).
9. На кого і де хочуть вчитися вступники. МОН публікує топ 10 найбільш популярних вишів та спеціальностей 2019 року. URL: <https://surl.li/gsqkjf> (дата звернення: 05.08.2023).
10. Вступ 2020. Зареєстровано більше 1 мільйона заяв. Які виші та спеціальності обирали цього року вступники. URL: <https://surl.li/gsqkjf> (дата звернення: 05.08.2023).
11. У МОН назвали найпопулярніші спеціальності серед вступників 2021 року. *Українська правда*. URL: <https://surl.li/wcyger> (дата звернення: 05.08.2023).
12. Історія Українського війська. URL: <https://surl.li/rednjq> (дата звернення: 05.12.2024).
13. Каплін С. Контрактна служба по Януковичу: земля – олігархам, солдатам – злидні. *Лівий берег*. URL: <https://surl.li/cc/wtrxef> (дата звернення: 05.12.2024).
14. Попередні результати вступної кампанії 2022 року. URL: <https://surl.li/ryfhid> (дата звернення: 21.08.2023).
15. Топ-10 професій, які матимуть шалений попит у 2023 році. URL: <https://surl.li/qywztq> (дата звернення: 21.08.2023).
16. 8 професій, які будуть найбільш затребувані після війни. *Закон і бізнес*. URL: <https://zib.com.ua/ua/151088.html> (дата звернення: 02.12.2024).

Стаття надійшла до редакції 10.12.2024

UDC 378.046.2, 378.1, 159.947.5

I. Morozov, S. Hunbina, S. Manzhura

IDENTIFICATION OF FACTORS THAT INFLUENCE DECISION-MAKING REGARDING RECEIVING MILITARY EDUCATION

The purpose of the article was to conduct an analysis of admission companies to higher education institutions of Ukraine and the possible reasons for such trends, as well as to identify factors that will influence the candidate's choice of military education.

During the research, the following scientific methods were used: observation, description, comparison, analysis, synthesis, induction, analogy.

The conducted analysis made it possible to single out a significant number of factors that will influence decisions when choosing a future military educational specialty. To simplify perception, it is suggested to group them according to certain characteristics, including: national-patriotic; social; economic; family-traditional; moral and psychological; physical and geographical; personal and professional; factors that characterize a higher military educational institution.

The first group includes the following factors: level of national consciousness; level of patriotism; level of cultural and spiritual awareness.

The second group includes: the level of personal status in a social group (current and future); the scope of the circle of communication/interaction (current and future); general experience (at the nearest level and in the future).

The third includes: the level of material support (current and in the future), the amount of expenses for meeting personal needs (for education, accommodation, food, clothing, etc.), the number of social and economic packages.

The fourth group includes: family inheritance, the example of relatives, the influence of parents.

The moral-psychological group includes the factors of striving for: independence, independence, influence.

The following group will be understood as: the proximity factor, characterized by the distance from home to a higher military educational institution; the factor of regionality; infrastructure factor.

The seventh group includes: level of interest (enthusiasm since childhood), state of health, quality of previous education, number of specialties.

The last group will include: the prestige of the higher military educational institution, the quality of the provision of educational services, the level of the educational and material base, the availability of academic mobility, the number of forms of education, etc.

Keywords: *education system, military education, motivation, factor, choice, candidate.*

Морозов Ігор Євгенович – кандидат військових наук, старший дослідник, начальник докторантури та ад'юнктури Національної академії Національної гвардії України
<https://orcid.org/0000-0002-9643-481X>

Гунбіна Світлана Яківна – викладач кафедри фізичної підготовки та спорту Національної академії Національної гвардії України
<https://orcid.org/0009-0002-3437-1988>

Манжура Святослав Анатолійович – доктор філософії, начальник науково-дослідної лабораторії будівництва та оперативного застосування Національної гвардії України науково-дослідного центру службово-бойової діяльності Національної гвардії України Національної академії Національної гвардії України
<https://orcid.org/0000-0002-9258-9320>